

УДК 796.011.7

Феуерман В.В.

БЕЗПЕРЕРВНЕ ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ІНСТИТУТ ДЕРЖАВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У статті розглядається актуальне питання з усвідомлення необхідності процесу безперервного фізичного виховання, з формування світогляду осіб, які відповідають за підготовку фахівців, що працюють у галузі фізична культура і спорт.

Ключові слова: фізичне виховання, загальна культура, духовно-моральні цінності, формування особистості, здоровий спосіб життя.

Постановка проблеми. Давньогрецький філософ Платон писав про соціальне призначення спорту, вказуючи на нього як на біологічну необхідність, засіб реалізації вродженого (природного) імпульсу рухів і засіб звільнення від агресії, яка властива людині, використання ігри задля пом'якшення почуття тривоги.

Про зниження загального рівня культури в суспільстві пишуть педагоги, соціологи, психологи (Щербо А., Джола Д., Калашник Н., Сагач Г., Миропольська Н., Масол Л., Євтух М., Бех І.). На зламі тисячоліть відбуваються значні, з огляду на історію людства, зміни у виховному процесі, зокрема, в закладах освіти. Загальнокультурні процеси ставлять перед освітою нові завдання: вихованець повинен вміти спілкуватись з людьми різних національних культур, знати культуру свого народу і народів світу.

В певній громаді чи спільноті громадян існують свої моральні правила поведінки і також проповідують певні для визначеної місцевості релігійні уподобання, але є і спільні для всіх соціально-філософські, загальнокультурні і духовні надбання, які допомагають людині завжди залишатись Людиною як вищому творінню Божому. Це – висока моральність, Любов, повага до інших, прагнення допомогти іншому, щирість, етичне і естетичне начало [2].

В системі суспільних цінностей, здоров'я людини займає одне з перших місць. Не випадково в "Концепції фізичного виховання в системі освіти України" проблеми охорони і зміцнення здоров'я визначені як пріоритетні. На думку багатьох науковців, саме проблема охорони і зміцнення здоров'я людини є доленосною і впливає на всі ланки життєдіяльності суспільства [4].

Фізична культура і спорт, в сучасній Україні безпосередньо, є частиною загальної культури і в своєму розвитку знаходяться під негативним впливом девіантності суспільної свідомості. Особливо це стосується молоді. Один із існуючих наукових поглядів, згідно з яким людиною керують три види енергії – ментальна, сексуальна, фізична, – головну роль відводить фізичній енергії, яка, безперечно, повинна розвиватись за законами естетики. Адаже демократична Україна наголосила на тому, що Людина – творець, професіонал, фахівець – є нині головним багатством країни і повинна бути розвиненою гармонійно – як душею, так і тілом [8].

Безперервне фізичне виховання, спортивна діяльність є одним з перших чинників, що впливають на розвиток особистості, а формування особистості відбувається на протязі усього життя. Зробимо уточнення понять "фізична культура" і "спорт", "фізичне виховання". Якщо фізична культура є інструментом розвитку людини, є культурою масовою, то спорт організує сильні, вольові сторони людини. Багато видів спорту поставлені на суто професійні рейки, і в цьому є свої позитивні та негативні сторони. Сьогодні спостерігається зниження рівня загальної фізичної культури, більше уваги приділяється спорту, який в багатьох випадках почали відносити до видовищних заходів.

"Фізичне виховання" є педагогічним процесом, який передумовлює наявність тренера-педагога та учня. І постать тренера-педагога у педагогічному процесі є основною. Саме тренер-педагог повинен бути взірцем соціальних стосунків і моральності.

Система безперервного фізичного виховання – інститут соціальний, ефективні зміни в ньому неможливі без фундаментальних соціальних, соціально-економічних, соціально-педагогічних передумов [1]. Саме при визначенні мети навчального предмета "Основи здоров'я і фізична культура" вперше говориться про необхідність вести здоровий спосіб життя, набуття знань про особисте здоров'я, основи здоров'я, формування стійких мотиваційних установок на здоровий спосіб життя. Цим питанням, поряд із традиційними завданнями фізичної культури, тут відводиться належне місце. Однак реалізація програми багато в чому залежить від того, наскільки сучасний вчитель з фізичної культури готовий до проведення такої роботи.

Держава, перед усім, повинна усвідомити, що виконання головної соціальної задачі – Здоров'я нації, лежить на плечах вчителів фізичної культури та тренерів дитячо-юнацьких спортивних шкіл, за видами спорту. Питання про якість підготовки вчителя фізичної культури, тренера-педагога були і є актуальними завжди. Вони так чи інакше аналізувались в ході дослідження проблем удосконалення навчального процесу у вищій школі (А. Верхола, В. Загвизинський, О. Мороз), формування у студентів професійної готовності до педагогічної діяльності (Н. Тализіна, Н. Тарасевич, Л. Хитяєва), естетичної культури вчителя (С. Мельничук, О. Олексюк, О. Рудницька), розвитку особистості вчителя в процесі

професійної підготовки (Г. Балл, Г. Васянович, В. Семиченко); оволодіння основами педагогічної майстерності та педагогічної творчості (І. Зязюн, Г. Сагач) та багато інших питань, що стосуються особистості вчителя, тренера-педагога та його професійної діяльності.

Суспільство визнало просту істину, що саме від особистісних якостей педагогічного працівника, його комунікативних здібностей залежить встановлення гуманістичних відносин з учнями та результати професійної діяльності. Вчитель фізичної культури, тренер-педагог має бути професійно компетентним; повинен засвоїти загальнолюдські цінності, які становлять складову його духовного світу, цінності і традиції світової і національної культури; вміти застосовувати педагогічні технології і знати новітні досягнення педагогічної науки, бути активним учасником суспільно корисних справ. Все це має впливати на потенції суспільного життя і бути рушійною силою безперервного фізичного виховання.

Мета, задачі роботи, матеріал та методи. Мета нашої роботи полягає у поглибленому аналізі задач фізичної культури та спорту у сучасному суспільстві. Обмежена рухливість, гіподинамія у будь-якому віці приводить не тільки до порушень фізичного здоров'я, але і до накопичення надмірної агресії, результат, якої передбачити важко. Саме через надлишок неконтрольованої агресії, останні роки спостерігається катастрофічне збільшення дрібних правопорушень та злочинності, зниження загальної культури населення і молоді в Україні, в досліджуваний період. Саме це активізувало увагу до цієї проблеми педагогів, психологів, медиків, громадськості.

Вищезазначені суперечності, поставили **задачу** досліджувати, на даному етапі, наступне:

- теоретико-методологічні положення, які сприяють ефективній системі виховання громадян та молоді щодо ведення здорового образу життя;
- методику спортивно-виховної роботи в навчальних закладах, яка на сьогоднішній день зобов'язана ефективно сприяти формуванню певного світогляду, спрямованого на повагу до свого здоров'я та здоров'я оточуючих.

Для досягнення поставленої мети і рішення задач були вибрані наступні **методи**:

- аналіз науково-методичних робіт і публікацій;
- педагогічне спостереження;
- узагальнення отриманих даних.

Предмет обговорення. Підготовка кадрів у галузі фізичної культури і спорту, питання в край актуальне, тому що у цьому питанні як ні де потрібна державна політика та єдина концепція. Саме брак молодого поповнення лав працівників галузі фізична культура і спорт, не дозволяє ефективно виконувати головну соціальну задачу держави – оздоровлення нації та вести ефективно безперервне фізичне виховання з громадянами країни. Саме державні установи, відповідальні за роботу з молоддю та спортом, за допомогою громадських організацій спортивної спрямованості, контролюють безперервне фізичне виховання населення України.

Здоров'я нації починається з певного духовного рівня кожного, окремо взятого, громадянина. Є невирішеною проблема взаємозв'язку соціально-філософських, загальнокультурних і духовних цінностей зі здоров'ям, фізичним розвитком і руховою підготовленістю людини. Сьогодні можна спостерігати цілу низку негативних явищ, які свідчать про девальвацію духовно-моральних цінностей в сучасному спорті, особливо в спорті вищих досягнень, який все більше приваблює не як сфера прояву естетики, культури, засіб гармонійного розвитку, а як галузь, де можна заробити великі гроші, спостерігати і проявити жорстокість, агресивність, грубу фізичну силу, часто заглиблюючись у сферу політики. Серед спортсменів, тренерів, спортивних керівників частіше прагнення будь-що досягти перемоги, навіть за рахунок здоров'я спортсменів [1]. Часто-густо це приводить до нервово-емоційних зривів (не тільки сльози, нервово напруження, а й фізіологічні – біль у серці, хребті, шлунку). Все частіше в гонитві за результатом тренер-педагог забуває, що на першому плані завжди повинно бути виконання головної соціальної задачі у кожній державі – оздоровлення нації.

В нашому демократичному суспільстві провідними визнаються такі якості, як мужність, сміливість, а вміння бачити прекрасне в навколишній дійсності, принциповість завжди будуть актуальними. Тому так важливе формування морально-вольового прагнення до моральних вчинків в спортивній команді. І найважливіше тут не те, що особистість ставить перед собою таку мету, а те, як вона її реалізує. На початку третього тисячоліття найбільш перспективною моделлю виховання має бути, на наш погляд, така, яка акцентує увагу на соціальних аспектах та інтегрує їх зі сферами індивідуального розвитку спортсмена. Особливо це стосується формування особистості лідера, бо саме він втілює задуми тренера в діяльності команди. Бо за звичай в спорті виховуються вміння і навички, приділяючи увагу розвитку гідності тіла, про єдність душі і тіла, про гармонійний розвиток людини часто-густо забувають, а це з часом веде до збільшення кількості небезпечних травм.

У зв'язку з тим, що наша молода держава взяла проголосила пріоритетним особистісне зорієнтоване навчання, що, безумовно, торкнулось і виховання в спорті, на перший план виходить такий аспект виховання, як естетичне і, як його частина, виховання естетичних смаків, про що згадують у своїх дослідженнях Миропольська Н., Масол Л., Євтух М.Б., Бутенко В.Г., Калашник Н.Г., Шевченко Г.П.

Водночас, у безперервному фізичному вихованні, естетична складова сприяє формуванню моральності людини, розширює її знання про світ, суспільство, природу, сприяє розвитку мислення, уяви, волі, організованості, дисциплінованості. Отже, можна зробити висновок, що метою безперервного фізичного виховання є гармонійно розвинена людина – освічена, високоморальна, яка бажає працювати,

розуміє красу життя і потреби суспільства. Становлення особистісного в людині передбачає засвоєння системи цінностей, що складають основу її культури, яка нерозривно пов'язана безперервним фізичним вихованням.

Оскільки краса задана загальним "порядком світу", а її архітектоніка універсальна. Естетичний смак – це свідомий прояв естетичних якостей особистості, і належить він до числа явищ, в яких відбита діяльність сучасного і минулих поколінь. Це достатньо стійке утворення, яке визначає цілеспрямовану і цілопокладаючу діяльність людини [4].

Формування особистості є процесом засвоєння соціальної сфери суспільного досвіду, в результаті чого відбувається формування нових мотивів і потреб, їх перетворення. Завдяки моральним та естетичним оцінкам регулюється і організується поведінка і діяльність особистості [6].

Масовий спорт ставить завдання оздоровлення, розвитку, виховання і розваги. Якщо трудове зусилля одержує зміст і цінність від цінності продукту, то в спорті, навпаки, спонтанність зусилля надає достоїнство результату. Якість спортивного зусилля завжди піднесена, шляхетна, адже спорт, спортивна діяльність в ідеалі створювались як духовний, майже релігійний інститут, що використовує ритуали і церемонії для підтримки цінностей суспільної поведінки. Засобами спорту і фізичного виховання у взаємозв'язку з оточуючим середовищем формуються особистісні установки, формується культура поведінки [13].

Високий рівень технічної і тактичної підготовки не завжди дає очікуваний результат. Здатність спортсменів витримувати субмаксимальні навантаження підвищується, на жаль, не за рахунок виховання, а за рахунок прикладних можливостей, які часто-густо носять негативний характер (медичні препарати і навіть наркотичні, гіпноз та інше). Саме низький рівень загальної культури, відсутність духовного стрижня, девальвація загальнолюдських цінностей не дозволяє в повній мірі розкрити фізичні якості і здібності, а в останні роки – все частіше приводить до фізичних травм.

Не викликає сумнівів, що естетичне виховання і загальна культура особистості, яка займається ігровими видами спорту, визначають стан всієї спортивної команди в екстремальних умовах під час змагань. У першу чергу висока культура спортсмена дасть йому сили перемогти, реалізувати себе. Саме поєднання тренувальних занять з проведенням, час від часу, бесід про естетичні складові спортивної діяльності, допоможуть розкритись найкращим якостям, на базі яких і будуть сформовані уміння і навички, морально-вольові якості.

Результати досліджень. Педагогічне дослідження, яке ми проводимо у межах своєї компетенції спирається на статистичні данні, які щорічно опубліковує Держкомстат в Україні. Статистичні данні останнього десятиріччя свідчать про наступне: – смертність в Україні перевищує народжуваність; – середня тривалість життя, очікувана при народженні, є чи не найнижчою за всі останні десятиліття; – різниця у середній тривалості життя при народженні між чоловіками і жінками у багатьох регіонах України досягає 10 і вище років, що перевищує біологічну розбіжність і відображає над смертність чоловіків.

Доцільно при цьому спиратись на психологічну теорію діяльності, яка пояснює, яким чином іде процес формування особистості, як інстинктивна поведінка витісняється її свідомим управлінням, яке властиве тільки людині у стадії найвищого розвитку. Розробкою цієї теорії займались Л. Виготський, його учні і послідовники С. Рубінштейн, П. Гальперін. Як інструмент аналізу спорту першими її застосували В. Демін і В. Давидов.

Ми черговий раз з'ясували, що показниками вихованості спортсмена, громадянина своєї держави, є патріотизм, колективізм, гуманізм, чесність, дисциплінованість, сумлінність, відповідальність, цілеспрямованість, активність, допитливість, естетичний розвиток, фізична досконалість. Саме вище визначені чесноти можуть бути метою безперервного фізичного виховання. Завдяки досягненню визначеної мети, держава отримує високий рівень загальної культури громадян і як наслідок, зовнішнє зміниться на краще. Стародавня рекомендація для владоутримуючих – "Не поспішайте примножувати матеріальні блага людей, а навчіть людей втихомирювати свої бажання"

Висновки. Розглядаючи соціальне призначення фізичної культури і спорту в суспільстві, іспанський філософ і педагог Хосе Ортега-і-Гассет в роботі "Повстання мас" (1930) показує зростання потенцій життя завдяки фізичному вихованню. Він розвиває думку про те, що в сучасному суспільстві, початок ХХ століття, спостерігається засилля бездуховного. В багатьох його роботах фізкультура і спорт розглядаються як новий вид мистецтва. І сьогодні ми бачимо, що з урахуванням естетики переглядаються олімпійські види спорту. Роздуми Ортеги в багатьох моментах перегукуються з ідеями філософів і соціологів так званої Франкфуртської школи, "нових лівих", найкрупніший представник яких Герберт Маркузе (1898-1979) також вважав, що саме технологізація і бюрократизація суспільства доводять його до бездуховного. Сучасні американські соціологи Г. Едвардс, Дж. Сейдж, С. Ейтцен вважають, що спорт, як соціальний інститут, служить безпечним "клапаном" для глядачів і учасників, через який виходять негативна енергія, напруженість, а спортсмени є зразками для виховання в суспільстві.

У 60-70-і рр. ХХ ст. (П. Рудик та ін.) основні дослідження були зосереджені, перш за все, на вивченні індивідуальних відмінностей спортсменів, здібностей і здатності діяти в стресових умовах змагань, на способах підвищення ефективності спортивних тренувань, то нині справедливо вказується на

необхідність пошуку більш ефективних методів педагогічного впливу на формування позитивних, стійких соціально зумовлених підструктур особистості для повноцінного розвитку молоді. Дослідження К. Гуревича, В. Дружиніна, В. Мерліна, Б. Теплова, В. Шадрікова визначають критерії, які необхідно враховувати при підготовці спеціалістів, зокрема спортивних, у вищих навчальних закладах. Здоровий спосіб життя С. Закопайло визначає як сукупність форм і способів повсякденного культурного життя особистості, що базується на моральних нормах, цінностях, практичній діяльності і спрямована на зміцнення адаптивних можливостей організму [3].

Галузь фізичної культури і спорту як жоден інший вид людської діяльності, відбиває головні чинники теорії поступового формування розумових дій і дій за законами наступності. Проведене дослідження переконливо свідчить, що спорт формує особистість, а формування певного рівня естетичних смаків відіграє головну роль у цьому процесі. Для досягнення фізичної досконалості залучається велика кількість чинників, бо треба досягти позитивних результатів у багатьох аспектах виховання особистості і саме завдяки вихованості на естетично-культурному рівні.

Використані джерела

1. Вовк В.М. Исследование категории "преемственности физического воспитания" на стыке средней и высшей школы / В.М. Вовк // Физическое воспитание студентов творческих специальностей. – № 1. – Харьков, 2002. – С. 62-72.
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л.С. Выготский. – М.: Педагогика, 1991. – 480 с.
3. Закопайло С. Компоненти здорового способу життя старшокласників / С. Закопайло // Фізичне виховання в школі. – 2002. – № 1. – С. 54 – 55.
4. Калашник Н.Г. Эстетичні смаки: їх витоки і формування / Н.Г. Калашник. – Запоріжжя: Просвіта, 2001. – 344 с.
5. Кушка Б. Физическое воспитание, спорт и профессиональный спорт: психолого-педагогические противоречия современности / Б. Кушка // Физическое воспитание студентов творческих специальностей. – №3. – Харьков, 2002. – С. 63-71.
6. Марищук В.Л. Методики психодиагностики в спорте / В.Л. Марищук, Ю. М. Блудов. – М.: Просвещение, 1984. – 189 с.
7. Мамонтов С.П. Основы культурологии: Уч. пос. для вузов. 3-е изд., доп. / С.П. Мамонтов. – М.: Изд-во Моск. Патриархии "Древо добра", 1999. – 240 с.
8. Платонов В.Н. Общая теория подготовки спортсменов в Олимпийском спорте / В.Н. Платонов. – К.: Олимп. лит., 1997. – 579 с.
9. Ревенко Е.М. Индивидуально-психологические особенности как фактор, лимитирующий уровень спортивных достижений / Е.М. Ревенко // Сб. ст. Международный научный конгресс "Современный олимпийский спорт и спорт для всех". – М., 2003. – Т. 1. – С. 311.
10. Столярова О.С. О современной тенденции в нравственном воспитании / О.С. Столярова, А.Б. Нурлыбекова // Сб. ст. Международный научный конгресс "Современный олимпийский спорт и спорт для всех". – М., 2003. – Т. 1. – С. 295.
11. Сущенко А.В. Этапы педагогического руководства гуманным самовоспитанием учащихся / А.В. Сущенко // Сб. научн. раб. Педагогика и психология. Формирование творческой личности: Проблемы и поиски. – Киев-Запорожье. – 2002. – С. 85.
12. Сущенко Л.П. Мета та завдання фізичного виховання в період переходу до інформаційної цивілізації / Л.П. Сущенко // Сб. научн. раб. Педагогика и психология. Формирование творческой личности: Проблемы и поиски. – Киев-Запорожье. – 2002. – С. 324.
13. Тоненкова М.М. Социально-духовные ценности и экология сознания. / М.М. Тоненкова. – Нижний Новгород, 2002. – 35 с.
14. Философская энциклопедия. – Т 4. – М. 1967.
15. Хосе Ортега-и-Гассет. Избранные труды / Хосе Ортега-и-Гассет. – М, 2000. – 704 с.
16. Хосе Ортега-и-Гассет. Эстетика. Философия культуры / Хосе Ортега-и-Гассет. – М, 1991. – 588 с.

Feuerman V.V.

CONTINUOUS PHYSICAL EDUCATION AS AN INSTITUTE OF STATE RESPONSIBILITY

In this article, an urgent question is discussed: the recognition of the necessary process of continuous physical education, shaping the worldview of the people who are responsible for training professionals in the area of physical education and sports.

Key words: *physical education, common culture, spiritual and moral values, personality shaping, healthy life-style.*

Стаття надійшла до редакції 16.07.2013 р.